УДК 049.32 +81'37

Наталія Сніжко
Інститут української мови НАН України, м. Київ

МОВНО-ЕСТЕТИЧНІ Й НЕОГРАФІЧНІ ЗДОБУТКИ ФІЛОЛОГІВ РІВНЕНЩИНИ

Максимчук В.В. **Словотворчість сучасних поетів Рівненщини : монографія / В.В. Максимчук ; за ред. Г.М. Вокальчук.** — Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», — 2015. — 386 с. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська лексикографія» ; вип. 7)

Сучасна лінгвоукраїністика збагатилася новою інтегральною працею, у якій вдало поєднується глибоке теоретичне осмислення проблем авторської деривації із багатогранним неолексиконом поетів Рівненщини. Зі сторінок монографії В.В. Максимчука «Словотворчість сучасних поетів Рівненщини» постають здобутки усіх залюблених у слово рівненчан, адже автор аналізує не тільки надбання відомих поетів та досягнення науковців лексикографічної лабораторії «Острозький неограф», а й називає імена молодих шанувальників слова, юних поетів, котрі вливаються в благодатне мовно-естетичне річище рідного краю.

Монографія містить 3 розділи основної науково-теоретичної частини: 1) «Авторські лексичні новотвори в новітній лінгвістичній парадигмі»; 2) «Лексико-семантичні особливості новотворів поетів Рівненщини в контексті національної мовно-поетичної картини світу»; 3) «Лексикографічний аспект дослідження новотворів поетів Рівненщини».

Окремий розділ — «Лексикографічна лабораторія «Острозький неограф»: історія, здобутки, перспективи», написаний В.В. Максимчуком у співавторстві з Г.М. Вокальчук,

© Н.В. СНІЖКО, 2017

присвячено історії розгортання неологічних та неографічних студій науковців Рівненщини під керівництвом Г.М. Вокальчук. Подано переліки колективних та індивідуальних наукових праць, а також наукових конференцій, підготовлених за безпосередньої участі членів лабораторії «Острозький неограф», підкреслено вагомість координаційної роботи Інституту української мови НАН України у розвитку всеукраїнських неологонеографічних досліджень.

Автор монографії порушує важливі питання ідентифікації й типології авторських лексичних новотворів, класифікує зібраний матеріал за семантичними, деривaційними та функціонально-стилістичними властивостями слів, вказує на необхідність лексикографічної експертизи авторських новотворів.

За семантичними особливостями В.В. Максимчук виділяє: 1) номінації релігійно-християнської тематики; 2) інновації на позначення небесних світил; 3) індивідуально-авторські назви часових відтинків; 4) авторські найменування явищ природи; 6) індивідуально-авторські флоролексеми; 7) індивідуально-авторські зоолексеми; 8) лексичні новотвори, мотивовані прецедентними феноменами; 9) авторські новотвори з компонентом *диво*. Шкода, що ця класифікація подана лише в теоретичній частині монографії й не застосована для систематизування зібраного матеріалу у словнику, доданому до монографії.

У «Словнику лексичних новотворів сучасних поетів Рівненщини» подано алфавітний перелік слів з ілюстраціями. Для заголовкових слів визначено наголос і їхню частиномовну належність, проте тлумачення та стилістичні ремарки відсутні, отже, словником цей розділ назвати не можна. Це відома й зрозуміла сучасним лексикографам проблема. Задля охоплення багатого лексичного матеріалу дослідники формують словникові матеріали без тлумачної частини. Лексикографи Інституту української мови НАНУ, які нині працюють над теоретичними й практичними проблемами створення нової джерельної бази сучасної лексикографії, подібні зібрання слів кваліфікують як картотечні або словникові матеріали. Зразками повноцінних академічних неографічних праць на сьогодні вважають: «Нові слова та значення: словник» Л.В. Туровської та Л.М. Василькової (2009), «Активні ресурси сучасної української номінації: ідеографічний словник нової лексики» (2013), укладений колективом науковців Інституту української мови НАНУ (за ред. Є.А. Карпіловської) та ін.

Проте саме словникові матеріали, зібрані В.В. Максимчуком і додані до його монографії, є надзвичайно цінними для сучасного лексикографічного процесу та різноаспектних лінгвістичних і культурологічних досліджень. Це об'ємне й надійне джерело високоестетичних та змістовних ілюстрацій, які вкрай необхідні для укладання сучасних словників тлумачного типу й моделювання мовної картини світу.

Найбільшим досягненням виконаної роботи є зведений реєстр неологізмів. Зареєстровано понад 5 тисяч нових слів і значень, які засвідчені в поетичних творах понад 100 письменників Рівненщини другої половини

XX — поч. XXI ст. Відтворено динаміку поетичного лексикону, подано індивідуально-авторські слововживання, представлено лексичні одиниці, які є спільними для багатьох поетів.

Виявлення лексичних одиниць, спільних для мовотворчості кількох письменників, — підтвердження необхідності уміщення їх у сучасних загальномовних лексикографічних працях. Звернімо увагу на лексему *засонцений*, яку вживають кілька рівненських авторів (Степан Бабій, Неоніла Диб'як, Михайло Дубов, Іван Пащук) та багато інших письменників України, а також слово *білопінно* (Петро Велесик, Святослав Праск, Олесь Ундір, Євген Шморгун) чи *зелен-трава* (Валентина Петренко, Павло Рачок). Варто зазначити, що лексичну одиницю *часоплин* реєструє Н.М. Сологуб у покажчику слів до монографії «Мовний світ Олеся Гончара» (1991). Отже, аналізована праця інформує про досягнення українських письменників й виявляє нагальні проблеми сучасної загальномовної лексикографії, якою ще не охоплена значна частина письменницьких надбань. Такі випадки підкреслюють необхідність спільних зусиль науковців України задля створення єдиного Генерального реєстру лексичних одиниць мови.

Зібраний й алфавітно впорядкований неолексикон поетів Рівненщини відтворює потужний внесок рівненчан у скарбницю загальнонаціональних мовно-естетичних надбань. Яскраві художні образи є результатом глибокої любові письменників до рідного рівненського краю, рідної мови, України, світу, людства: *Моя ти земле сонячно-вербова, Твоя розлога мова, як діброва за світанковим дивом солов'я* (Степан Бабій). Святосяйним постає в поетичному мовленні Острог: *Ти єдиний на білому світі, Святосяйний наш батько Остріг!* (Олесь Ундір). Україна для поета — це святиня-мати: *Обніміться як брати, щоби діяти й рости, Україні щастя здобувати, бо вона для нас — святиня-мати* (Олесь Ундір). Українську державу поети називають матінкою-державою та світоч-державою: *Для поета найдорожчі: Добра слава та уява, Свій народ, своя країна, Своя матінка-держава!* (Микола Новак); *Мово — Дніпрових круч славо, Честі жни й волі плоди, Вибудуй світоч-державу, Гідну твоєї краси!* (Григорій Царик).

Красу рідного краю й гармонію Божого світу рівненські поети відтворюють переважно складними словами з компонентами *небо, сонце, весна, вітер, верба, трава, птах* та ін.: *небовись, небозвіддя, веснорух, веснотрав'я, весноптаха, верба-мавка, вербокоси, медокрай, зеленотрав'я, буйноквіття, пшенично-барвінково, вітер-бандурист, вітер-передзвін, вітер-легковій, вітрець-пустунець.* У поетичних творах часто використано також складні слова з основами *світл-* та *сонц-: світлодумний, світлозорий, світлокорий, світло-променистий, світло-соборний, сонцеграй, сонцеструнна, сонце-світло, сонцебарвний, сонячно-русявий, сонячносвітлий, сонячноясний*. Стежка в поетичному дискурсі постає в художній формі *стежка-мережка*, *стежка-рушник* та ін., напр.: *Намалювала На схилі гори Золоті явори. Стежку-мережку, Яка обережно Збігає з гори* (Любов Пшенична). Нові складні слова — результат сконденсованого художнього осмислення

краси рідного краю, багатогранне відтворення самовідданої любові поетів до Вітчизни, тому природно сприймається заклик Богдана Білецького: *Свою Україну любіть многотисячетисячекратно!* [3: 236].

Аналіз неологізмів засвідчує, що продуктивними компонентами для відтворення любові до рідного краю є прикметники *рідний, ніжний, дитинний*. Складне слово *ріднокрай* засвідчене у творах багатьох поетів: *Тільки б не згубитись, не забути Все у повсякденній суєті... Хай же вічно кличуть повернутись Ріднокраю дзвони золоті* (Василь Басараба); *До твого берега веслую Із далей близьких і далеких, — Як в ріднокрай спішать весною З-за обрію журні лелеки* (Іван Пащук). Отже, словникові матеріали підтверджують, що слово *ріднокрай* виявляє особливості повноправного члена загальномовного тлумачного словника. Натомість новотвір Юлії Костюкевич *ріднодитинно* (*А Ісусик маленький всміхається ріднодитинно...*), що вирізняється формою і змістом, сприймається як індивідуально-авторський. На шляху до поповнення реєстрів загальномовних словників перебувають нові складні слова рівненських письменників із першим компонентом *ніжно-: ніжно-бентежний, ніжно-веселковий, ніжно-відвертий, ніжно-гордий, ніжно-грішний, ніжно-зболений, ніжно-ласкавий, ніжно-мрійний, ніжно-світанковий, ніжно-тремтливий* та ін. Активність компонента *ніжно-* підкреслює глибинне розуміння поетами почуття ніжності й любові. Варто зазначити, що у сучасному «Українському орфографічному словникові» (за ред. В.Г. Скляренка) засвідчено 10 складних слів із першим компонентом *ніжно-*.

Вирізняльною рисою чуттєвого сприймання світу поетами є активне використання зменшувально-пестливих назв істот і неістот: *вітреня, сосненя, ясеня, листеня, соняшеня, кульбабеня, клененя, душеня, вишенятко, бусленятко* та ін. Особливо частотними в поетичному мовленні письменників Рівненщини постають прислівники: *Сміється мружно сонцеколо* (Василь Лящук); *Весна знов розгулялась буйноквітно* (Анатолій Грицай); *А по вікнах білий вітер — пелюстково сніговія буде мести без утоми, відчайдушно, навмання...* (Неоніла Диб'як).

Внутрішній світ людини відтворений поетами за допомогою складних слів прикладкового типу з компонентами ***душа, серце, очі***: *душа-віконце, душа-лілея, душа-небога, душа-повія, душа-птах, душа-ріка, душа-сирота, душа-храм, серце-джерело, серце-глек, серце-храм, очі-волошки, очі-зірниці.*

Висока естетика й відповідальна громадянська позиція поетів Рівненщини увиразнена у словнику розлогими словотвірними ланцюжками з домінантами: ***мова*** (*мова-Богоматір, мова-мати, мова-перлина, мова-таїна, мова-колискова*), ***слово*** (*слово-криця, слово-блискавиця, слово-мрія, слово-м'ята, слово-перлина, слів'ятко, рідслів'я*), ***вірш*** (*вірш-мрія, вірш-нота, вірш-месія, вірш-каторжанин, вірш-причастя, вірш-рана, вірш-соната, вірш-співанка, вірш-струна, віршеня, віршенятко*), ***пісня*** (*пісня-дума, пісня-лелека, пісня-ридання, пісня-спогад, пісня-громовиця, пісня-страдниця*), ***книга*** (*книжка-святиня, книжка-луг, книжка-сестричка, книжка-щастя*) та под.

Отже, реєстрова й ілюстративна частини словникових матеріалів дослідження В.В. Максимчука засвідчують високий художній і мовно-естетичний рівень письменників Рівненщини, патріотичне спрямування їхніх творів, невпинне прагнення поетів творити нові слова. Зібраний поетичний неолексикон вартує окремого словникового видання. У перспективі він забезпечить моделювання мовної картини світу, укладання ідеографічного словника, тлумачного словника активного типу. Це вагома ланка загальнонаціональної програми формування нової джерельної бази сучасної лексикографії.

Загалом монографічне дослідження В.В. Максимчука, що синтезує науково-теоретичні й практичні здобутки та увиразнює проблеми сучасної лінгвоукраїністики, є вагомим внеском у розбудову багатьох її галузей (словотвору, семасіології, лінгвостилістики, лінгвокультурології та ін.), підкреслює вагомість неолого-неографічних досліджень для розвитку нової макропарадигми знань.

Рецензію отримано 27.12.2016

Natalia Snizhko
Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

LINGUISTIC-AESTHETIC AND NEO-GRAPHICAL ACHIEVEMENTS OF RIVNENSHCHYNA PHILOLOGISTS

Maksymchuk V.V. Word-creation of modern Rivnenshchyna poets : [monograph] Vitaliy Maksymchuk ; editor H. M. Vokalchuk. — Ostroh : National University of "Ostroh Academy", 2015. — 386 p. — (Lexicographical series "Ukrainian individual author's neography"; edition 7).

It the new integrated work, V.V. Maksymchuk summarizes the achievements of Ukrainian neographers and illustrates a lot of important issues of derivation, nomination, semantics, linguistic culture, lingual stylistics, general language and author' lexicography, dynamics of the language lexis. Illustrative materials of this study reproduce the linguistic-aesthetic achievements of many Rivnenshchyna poets, reveals their dominant conceptual lingual thinking. Consolidated register of new words is an important basis for the development of new sources of modern academic lexicography and provides creation of new common-language and aspect dictionaries.

Keywords: *author's lexicography, neo words, semantics, derivation, dynamics, poetical picture of the world.*